

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 2 października 2019 r.

Pozycja 51

POSTANOWIENIE z dnia 11 lipca 2019 r. Sygn. akt S 2/19

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Zbigniew Jędrzejewski – przewodniczący
Leon Kieres
Mariusz Muszyński
Justyn Piskorski
Jarosław Wyrembak – sprawozdawca,

w związku z postanowieniem z dnia 11 lipca 2019 r., sygn. P 18/17,

p o s t a n a w i a:

na podstawie art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072 oraz z 2019 r. poz. 125), zasygnalizować Sejmowi i Senatowi istnienie uchybień w prawie, których usunięcie jest niezbędne dla zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, co może zostać osiągnięte poprzez ustanowienie klarownej i jednoznacznej regulacji w przedmiocie środków odwoławczych od rozstrzygnięć wydawanych na podstawie art. 210 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1987, ze zm.), z uwzględnieniem standardów ukształtowanych w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w tym zakresie.

Orzeczenie zapadło większością głosów.

UZASADNIENIE

1. Na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072; dalej: u.o.t.p. TK), postanowieniem z 11 lipca 2019 r., Trybunał Konstytucyjny umorzył postępowanie w sprawie o sygn. P 18/17, zainicjowanej pytaniem Sądu Okręgowego w Warszawie: czy art. 210 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. nr 89, poz. 555, ze zm., obecnie: Dz. U. z 2018 r. poz. 1987, ze zm.; dalej: k.p.k. lub kodeks postępowania karnego) w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości złożenia zażalenia na zarządzenie wyjęcia zwłok z grobu, jest zgodny z art. 45 ust. 1, art. 47 i art. 78 Konstytucji oraz z art. 8 i art. 13 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.; dalej: Konwencja).

Wyżej powołane pytanie, według rozstrzygnięcia Trybunału, nie spełniło wymogów formalnych, co w efekcie doprowadziło do stwierdzenia, że udzielenie na nie odpowiedzi było prawnie niedopuszczalne.

2. Trybunał Konstytucyjny uznał za konieczne zasygnalizowanie Sejmowi i Senatowi, w trybie art. 35 ust. 1 u.o.t.p.TK, uchybień w prawie, których usunięcie jest niezbędne dla zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Trybunał Konstytucyjny podkreśla, że:

– na gruncie aktualnie obowiązujących przepisów kodeksu postępowania karnego kwestia dopuszczalności zaskarżalności zarządzeń ekshumacji rodzi bardzo daleko idące wątpliwości – ich reminiscencje odnaleźć można w różnych typach argumentacyjnych stanowiących oparcie zażaleń na zarządzenia ekshumacji, pozostających w związku z rozpoznaniem przez Trybunał pytaniem prawnym, powołanym w pkt. 1 niniejszego uzasadnienia;

– brak jest podstaw do wykazywania, że wątpliwości, o jakich wyżej mowa, mogą być jednoznacznie rozstrzygane w oparciu o argumenty wywodzone z badania stanowiska judykatury, gdyż dostępne źródła nie pozwalają na identyfikację żadnej wykształconej linii orzeczniczej w rozważanym zakresie;

– brak jest podstaw do wykazywania, że wątpliwości, o jakich wyżej mowa, mogą być jednoznacznie rozstrzygane w oparciu o argumenty wywodzone z badania stanowiska doktryny, gdyż nie sposób uznać, że wszystkie racje, które tam są prezentowane, w jednolity sposób przemawiają za wykluczeniem dopuszczalności zaskarżalności zarządzeń ekshumacji – a nadto: według stanowiska Trybunału, może rodzić się pewna wątpliwość, czy doktryna w wystarczający sposób uwzględnia w zanalizowanym zakresie potrzebę kierowania się wykładnią prokonstytucyjną i prokonwencyjną;

– w aspekcie wyżej wskazanych okoliczności, Trybunał Konstytucyjny uznał za konieczne podkreślenie przede wszystkim znaczenia standardów legislacyjnych wskazanych w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC) z 20 września 2018 r. w sprawach skarg nr 30491/17 i 31083/17 Solska i Rybicka przeciwko Polsce.

4. Trybunał Konstytucyjny akcentuje dalej, co następuje:

Na gruncie wyroku powołanego w punkcie poprzedzającym, ETPC przypomniał swoje wcześniejsze orzecznictwo, w którym stwierdził, że pewne zagadnienia związane ze sposobem potraktowania ciała osoby zmarłej, a także zagadnienia dotyczące możliwości uczestniczenia w pochówku i oddania czci przy grobie osoby bliskiej zostały uznane za wchodzące w zakres prawa do poszanowania życia rodzinnego lub prywatnego w kontekście art. 8 Konwencji. ETPC uznał, że prawo do poszanowania kultu pamięci bliskiej osoby zmarłej – na które powołują się strony również w postępowaniu przed sądem pytającym w sprawie skierowanej do Trybunału Konstytucyjnego – wchodzi w zakres prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego.

ETPC stwierdził, że ekshumacja szczątków zmarłych, przeprowadzona pomimo sprzeciwów skarżących, mogła być postrzegana jako uderzająca w sferę, o jakiej wyżej mowa, w taki sposób i w takim stopniu, że wskazuje to na ingerencję w ich prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Aby taka ingerencja była uzasadniona w świetle art. 8 ust. 2 Konwencji, musi być przewidziana przez ustawę, realizować jeden z wymienionych w nim uprawnionych celów oraz być konieczna w społeczeństwie demokratycznym.

ETPC podniósł, że rozpatrywana ingerencja nie była „przewidziana przez ustawę” w świetle wymogów wynikających z art. 8 ust. 2 Konwencji. Uznał jednocześnie, że w rozpatrywanej sprawie nie było konieczne przeprowadzenie kontroli zgodności z innymi wymogami art. 8 ust. 2 Konwencji, tj. kontroli z punktu widzenia uprawnionego celu i konieczności

ingerencji. ETPC stwierdził nadto, że nie było również konieczne odrębne badanie, czy doszło do naruszenia art. 13 Konwencji.

Uzasadniając stwierdzenie naruszenia Konwencji, ETPC wywiódł, że sformułowanie „przewidziane przez ustawę” wymaga, aby zaskarżony środek miał podstawy prawne w przepisach krajowych oraz był zgodny z zasadą praworządności, o której mowa w preambule do Konwencji i co wpisuje się w przedmiot i cel art. 8 Konwencji. Przedmiotem badania ETPC nie była jednak kwestia formalnego obowiązywania, ale „jakość” ustawy. ETPC stwierdził, że ustawa musi przewidywać odpowiednią ochronę prawną przed arbitralnością. Muszą istnieć zabezpieczenia zapewniające, aby ze swobody uznania pozostawionej organom wykonawczym korzystano w sposób przewidziany przez ustawę i bez nadużywania uprawnień. ETPC przypomniał swoje wcześniejsze orzeczenia, w których uznał, że stosowne zabezpieczenia prawne przed arbitralnością oznaczają konieczność zapewnienia sądowej lub innej niezależnej kontroli środków wpływających na osoby.

ETPC stwierdził, że prawo polskie nie przewiduje dostatecznych zabezpieczeń przed arbitralnością w odniesieniu do prokuratorskiego postanowienia o zarządzeniu wyjęcia zwłok z grobu; brak jest mechanizmu kontroli proporcjonalności ograniczenia odpowiednich praw z art. 8 Konwencji.

ETPC nie wykluczył, że ingerencja w prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego może być w pewnych sytuacjach konieczna. Zauważył, że rozpatrywana sprawa dotyczyła zobowiązań państwa wynikających z Konwencji, między którymi może zachodzić sprzeczność. Chodzi o obowiązek proceduralny przeprowadzenia skutecznego śledztwa, wynikający z art. 2 Konwencji, oraz o obowiązek ochrony prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego każdej osoby, przewidzianego w art. 8 Konwencji. Władze państwa muszą znaleźć właściwą równowagę między tymi obowiązkami. Z jednej strony, środki dostępne w toku śledztwa osobom, których prawa chroni Konwencja, nie mogą podważać jego skuteczności. Z drugiej strony, wymogi skutecznego śledztwa należy pogodzić w największym możliwym stopniu z prawem do poszanowania ich życia prywatnego i rodzinnego. Ingerencja w to prawo nie jest wykluczona – skuteczne śledztwo może w pewnych okolicznościach wymagać ekshumacji zwłok, nawet pomimo sprzeciwu rodziny.

Z wyroku ETPC wynika, że proporcjonalność ingerencji w prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego winna być badana *ad casum*, z uwzględnieniem szczególnych okoliczności sprawy, a przepisy krajowe mają zapewnić stosowne mechanizmy jej ochrony. Za podstawowy mechanizm został uznany środek odwoławczy, który pozwoliłby na kontrolę postanowienia prokuratora o zarządzeniu wyjęcia zwłok z grobu. ETPC podkreślił przy tym, że kontrola ta winna mieć miejsce przed wykonaniem postanowienia prokuratora.

W konkretnych sprawach, rozstrzygniętych wyrokiem ETPC – według treści tegoż wyroku – osoby skarżące z takiego środka odwoławczego nie mogły skorzystać w odpowiednim czasie, tj. przed dokonaniem ekshumacji, które już nastąpiły. Na tym ustaleniu ETPC oparł swoją argumentację w kwestii dopuszczalności skargi, mimo że postępowanie przed sądem pytającym w sprawach skarżących nie zostało zakończone, a tym samym kwestia prawnej dopuszczalności złożenia zażalenia na zarządzenie wyjęcia zwłok z grobu nie została ostatecznie rozstrzygnięta.

Umarzając postępowanie w sprawie zainicjowanej powołanym na wstępie pytaniem prawnym Sądu Okręgowego w Warszawie, Trybunał Konstytucyjny – mając na uwadze wszystkie wyżej podniesione okoliczności – uznał za zasadne zasygnalizowanie Sejmowi i Senatowi potrzeby rozważenia możliwości ustanowienia bardziej jednoznacznej i klarownej regulacji środków odwoławczych od rozstrzygnięć podejmowanych w szczególności na podstawie art. 210 k.p.k., uwzględniającej standardy wynikające z przytoczonego orzeczenia ETPC.